

УДК 34:32::340.12

Е. І. Донченко

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,
кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права,
Французький бульвар 24/26, Одеса 65058, Україна.**ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА І ПОЛІТИКИ**

У статті викладено класичні погляди щодо співвідношення права та політики, визначено їхню взаємообумовленість, зв'язок та взаємодію.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: влада, держава, закон, політика, політологія, право.

Проблема співвідношення політики і права, їхніх пріоритетів, існує давно. Із цього приводу існує навіть притча. Якось посперечалися архітектор, політик і юрист про те, чия професія є давнішою. Архітектор підкреслив, що насамперед людина навчилася будувати собі житло, тому професія будівельника є найдавнішою зі шляхетних. Юрист заявив, що будь-яка будова споконвічно повинна мати план і нормативну базу, а тому професія юриста – найдавніша. Політолог скромно помітив, що й до існування самого світу слід було комусь створити хаос, а потім направляти процеси створення або руйнування суспільства.

Право – одна з нормативних систем, що регулюють відношення в суспільстві, дії й поведінку, функціонування об'єднань і державних органів. Право (давньослов'янське право – закон) – 1) система загальнообов'язкових норм, що охороняються силою держави; 2) наука, що вивчає юридичні норми і правила, які регулюють відносини людей у суспільстві (правознавство) [1, 7]. Право характеризується загальнообов'язковістю його правил, їхньою визначеністю, застосуванням єдиного масштабу й міри до ситуацій і відносин, що мають однакові правові ознаки, підтримкою і охороною авторитетом і силою держави. Специфіка і роль права в житті суспільства і його суб'єктів обумовлені тісним зв'язком з державою і характером цього зв'язку. Право не тільки підтримується й забезпечується державою, але, у свою чергу, підтримує й забезпечує його. Для правової держави характерним є визнання зв'язаності будь-яких його органів, як і держави в цілому, приписами права, поки вони не змінені у встановленому порядку.

Право і політика – дві взаємозалежні сфери громадського життя. Взаємини права і політичної держави двосторонні: держава санкціонує й конструє систему права, роблячи її публічною, загальнообов'язковою, загальною, причому її порушення спричиняє застосування заходів державного впливу, а з іншого боку, сама держава підтримується й забезпечується правом. У понятті право можна виділити ядро загальнолюдських цінностей, інтегрованих в історичному й культурному розвитку народу, але крім цього воно містить орієнтири і принципи для політики.

Спільним у політики і права є те, що вони є регулятивними, взаємоза-

лежними системами суспільства. Відмінності між ними, проте, виникають, бо це різні регулятивні системи. Можна сказати слідом за відомим голландським юристом і політологом Гуго Гроцієм, що якщо «предмет юриспруденції – це питання права й справедливості», то «предмет політичної науки – доцільність і користь» [2, 164 – 165].

На жаль, як політологи, так і юристи, часом схильні забувати, що право і політика – як у теоретичному, так і в практичному плані – тісно зв'язані між собою. Ще в 1882 р. відомий англійський юрист Ф. Поллок писав про те, що «право для політичних інститутів значить те ж, що становий хребет для тіла» [3, 132].

Професор Лондонського університету Г. Друрі відзначав, що «багато політологів не приділяють належної уваги правовому виміру дисципліни й тим самим завдають своїм дослідженням непоправну шкоду. Відзначаючи цю обставину, було б наївно думати, що політологи стануть юристами, а юристи – політологами. Просування вперед можливе через включення в дослідницькі й навчальні програми соціальних наук відповідних правових аспектів, більше тісне междисциплінарне співробітництво, а також більш часте звернення як юристів, так і політологів до робіт один одного» [4, 214].

Для політики пріоритетні, як конституції й положення публічного права, так і їхнє судове застосування та інтерпретація, які встановлюють формальну базу політичної практики, що становлять необхідний засіб для підзвітності уряду й обмежень його діяльності. При вивченні поведінки виборців політологів необхідно добре знати правила та законодавчі норми проведення виборчих кампаній. Світова політика також все більшою мірою орієнтується на норми й положення міжнародного права. Закони – це не що інше, як спосіб, яким та або інша політична лінія перетворюється в життя.

Розходження між політикою і правом виникає в різниці між політичною і адміністративно-правовою сферами керування. Право і адміністративно-правова сфера – це, насамперед, закони, укази, розпорядження; політика, політична сфера управління – це стратегія й тактика поведіння та діяльності людей і їхніх організацій, вплив владних структур на суспільство за допомогою не тільки, а іноді й не стільки правових, скільки багатьох інших засобів, заходів і норм (силових, матеріальних, ідеологічних, психологічних та інших).

Інша відмінність між політикою й правом полягає в тому, що норми права досить певні й «стійкі», а в різних груп людей існують різні, мінливі політичні цінності й принципи, та й сприймаються вони неоднаково. Тобто, ті або інші люди проголошують і проводять різноманітну політику. У цьому змісті вона є більше гнучкою й суперечливою, менш певною і постійною, ніж право, сферою взаємодії людей.

Ще одне розходження між політикою і правом полягає в тому, що політика – більш широке явище, ніж право й держава. Вона характеризується не тільки якістю всеприсутності, але й може поширювати своє поле впливу (або взаємодії) на будь-які сфери, питання й проблеми громадського життя. Політика, звичайно, є скрізь, де є право, але закон далеко не завжди є наявним у політичних рішеннях, відносинах і процесах.

Нарешті, розходження між політикою і правом полягає в тому, що політика припускає безпосередню взаємодію між суспільством і влад-

ними структурами, а право змінюється повільно і, частіше, тільки через офіційну нормотворчість.

Чіткий поділ сфери і функцій політики і права може мати досить істотне значення – сприяти подоланню деяких небезпечних тенденцій у розвитку суспільства і його владних структур. Одна з них – у край розширювальне тлумачення політики, оголошення політичними тих проблем, які можуть бути вирішені адміністративно-правовими засобами. Саме така тенденція характерна для тоталітарних і авторитарних режимів. Разом з тим принижується значення й самої політики – політичні рішення приймаються не на основі наукової стратегії й тактики, а за допомогою насильства, «натиску», маніпулювання суспільною свідомістю й т.п.

Існує й інша небезпечна тенденція – зведення або звуження політичних проблем до рамок адміністративно-правової системи. Прагнення абсолютизувати право та існуючий політичний курс органів влади, вивести їхні поля критичного аналізу, уявляється також нерациональним.

Можна виділити наступні основні варіанти взаємодії між політикою й правом:

1. Підпорядкування політикою права (наприклад, у силу «революційної» або іншої «політичної доцільності»);
2. Абсолютизація права й приписування йому нереальних можливостей;
3. Збереження розумної взаємодії політики й права: збіг курсу демократичних реформ і завдань формування правової держави.

Для права так само, як і для політики, мають велике значення правила й принципи моралі. Добре відомо, що закони зобов'язані своєю силою саме вповодбаням. Мораль і законодавство виступають у відомого англійського мислителя І. Бентама як наука й мистецтво «направляти дії людей таким чином, щоб у результаті вийшла найбільша можлива кількість щастя» [5, 556 – 567].

Правова, моральна, демократична й соціальна держава є надійною основою для здійснення справді гуманістичної політики в суспільстві, а вона є, у свою чергу, необхідною умовою, для відповідного вдосконалювання правових, моральних і політичних норм у встановленому порядку. Платон говорив, що він бачить «близьку загибель тієї держави, де закон не має сили й перебуває під будь-чиєю владою. Де ж закон влади над правителями... там убачаю я порятунок держави й всі блага, які тільки можуть дарувати державі боги» [6, 711 – 712].

Виступаючи як необхідна форма державної політики, а в цивілізованому суспільстві – як основна її форма (політика через закон, його виконання і на основі закону), право одночасно є показником статусу особистості в суспільстві, гарантованості її прав, інструментом їхньої охорони й реалізації. Ще Дж. Локк відзначав, що «влада не може повелювати довільно, вона повинна діяти тільки відповідно до закону й уповноваженими на це суддями... І хто б не мав законодавчу або верховну владу в будь-якій державі, він зобов'язаний правити відповідно до встановлених постійних законів, проголошених народом і відомих народу» [7, 337 – 338].

У сучасну епоху питання про взаємозв'язок і взаємодію державної політики із правом здобуває найважливіше значення ще й тому, що право тіль-

ки тоді справедливе й гуманне, коли воно однаково обов'язкове, а права й обов'язки рівні для всіх громадян, у тому числі й для чиновників держапарату, депутатів, керівників держави. «Неправильні ті закони, – писав Платон, – що встановлені не заради загального добра всієї держави в цілому. Ми визнаємо, що там, де закони встановлені в інтересах кількох людей, мова йде не про державний устрій, а про внутрішні звади, і те, що вважається там справедливою, марно носить це ім'я» [8, 715].

Принциповою умовою прогресивного, демократичного розвитку сучасної України є дотримання й удосконалювання її законів, норм міжнародного права, реалізації «духу й літери» цих документів у політичній практиці. Держава повинна неухильно дотримуватися їх у всіх політичних рішеннях. Такою є найважливіша й очевидна грань співвідношення політики держави із правом, юридично втіленому в законах. Відповідно, варто прагнути до вироблення й реалізації високоморальної, правової політики.

Література

3. Ирхин Ю.В. Взаимосвязь политики, морали и права // Вестник Российского университета дружбы народов. – Серия: Политология. – 1999. – №1. – 85 с.
4. История политических и правовых учений: Учебник / Под ред. О.Э. Лейста. – М.: Наука, 1997. 249 с.
5. Pollock F. Essays in jurisprudence and ethics, 1882. 417 с.
6. Политическая наука: новые направления / Под ред. Е.Б. Шестопал. – М.: Вече, 1999. 300 с.
7. Бентам И. Принципы законодательства // Антология мировой политической мысли: в 5 т. Т.1. – М.: Росспэн, 1997. 712 с.
8. Платон. Законы. – М.: Мысль, 1999. – 765 с.
9. Локк Дж. Сочинения. В 3 т. Т.3. – М.: Ин. лит-ра, 1988. 500 с.

Е. И. Донченко

*Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова,
Кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар 24/26, Одесса 65058, Украина.*

О СООТНОШЕНИИ ПРАВА И ПОЛИТИКИ

РЕЗЮМЕ

Статья определяет право и политику как различные, но взаимообусловленные категории, поддающиеся взаимному влиянию, взаимной поддержке. Вместе с тем указываются различия этих неотъемлемых социальных институтов, их роль в обеспечении жизнедеятельности общества, власти и государства.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *власть, государство, закон, политика, политология, право.*